

تأثیر زندان بر سلامت روحی و روانی زندانیان و راهکارهای مقابله با آن

مریم شیریان نسل

استادیار، گروه آموزشی حقوق جزا و جرم شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران (نویسنده مسئول)
maryam.shiriyani@yahoo.com

اکبر حیدروش

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران
akhy.1370@gmail.com

چکیده

زمینه و هدف: در هر جامعه‌ای برای تعیین مجازات‌های عمدی و غیرعمدی شرایطی بنا به قانون آن کشور تعیین شده است که زندان یکی از این راه‌هاست. باوجوداینکه زندان یکی از سخت‌ترین مجازات‌های ممکن برای یک فرد خاطی است و برخی عقیده دارند که زندان می‌تواند سبب ندامت فرد مجرم شود اما باید اذعان کرد که این محیط تبعات بسیار زیادی را برای فرد مجرم و خانواده وی در جامعه به وجود می‌آورد. محیط زندان محیطی است که پیامدهای ناگوار جسمی و روحی برای فرد زندانی دارد، آسیب‌های غیرقابل پیشگیرانه و در مواردی نادر پیشگیرانه سبب شده است تا این محیط به مخوف‌ترین محیط‌هایی بدل شود که افراد محبوس در آن تجربه کنند. تبعات آثار زندان نه تنها بر فرد زندانی بلکه بر سایر اعضای یک خانواده نیز تأثیر شگرفی می‌گذارد. در این بین روح و روان یک مجرم و اعضای خانواده بیشترین ضربه را می‌بیند.

روش تحقیق: در این پژوهش که با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی نوشته شده است، به بررسی علل جسمی و روانی زندانیان که ناشی از محیط زندان است.

یافته‌ها: سلامت جسمی نیز یکی از قابل تأمل‌ترین مسائلی است که در مکان عمومی زندان از سطح استاندارد برخوردار نیست. به همان میزان نیز سلامت روحی ایمنی کافی ندارد. وجود آثار زبانباری که بعد از آزادی بر زندانیان و اطرافیان وی وجود دارد باعث می‌شود که فرد نتواند به زندگی سابق خود برگردد، این اثرات در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و زندگی شخصی وی تأثیر فراوان می‌گذارد و در برخی موارد غیرقابل درمان هستند

نتیجه گیری: به‌طورکلی می‌توان گفت که اثرپذیری این آسیب‌ها تا حد زیادی به خود فرد و سعی وی در این زمینه بستگی دارد، البته آثار غیرقابل اجتناب محیط نیز می‌تواند تا حد زیادی در این مورد تأثیرگذار باشد.

کلمات کلیدی: زندان، سلامت روان، آسیب‌شناسی، روانشناختی

مقدمه

زندان یکی از نهادهای اجتماعی دیرینه است که پیشینه‌ای تاریخی و پرفراز و نشیب داشته است. درابتدا زندانی کردن با هدف عمدی ایجاد رنج جسمانی در زندانی همراه بود. امّا امروزه فرایند زندانی کردن نوعی مجازات جسمانی محسوب نمی‌شود و شیوه‌ای است که تأثیر مثبت بردهن و رفتار زندانی را دنبال می‌کند. در حقیقت نهاد زندان به طور همزمان در جستجوی تحقق سه هدف است: مجازات، بازدارندگی و بازپروری. زندان سپاری فرایندی است که با تلفیق این سه وجه مجرمان را از شرایطی که به تداوم رفتار مجرمانه آنان میانجامد دور می‌کند و آن‌ها را در مؤسسه یا نهادی به نام زندان قرار می‌دهد تا ارتکاب این قبیل اعمال را پرهزینه سازد و می‌کوشد با آموزش مهارت‌های شغلی و از طریق بازسازی شخصیتی، زندانی را تبدیل به شهروندی مطیع و سازنده کند که پس از آزادی بتواند با جامعه همخوانی و هماهنگی لازم را کسب کند.

امّا متأسفانه درعمل و در واقعیت دراکثر کشورها این نظریات رنگ می‌بازند و تحقق اهداف فوق با شکست روبرو می‌شود. افزایش جرائم و در نتیجه مجرمان و ازدحام بیش از اندازه زندانیان در زندان‌ها مؤید این مطلب است تا جایی که در کشوری مانند آمریکا نیز زندان‌ها با بحران روبرو هستند. حتی نگاه اجتماعی سازنده و باز پرورنده به مقوله زندان و زندانی نیز دستخوش تحریف می‌شود و جامعه تنها "درد زندان" یا "زجر حبس" را بر زندانی تحمیل می‌کند و از توجه به خیر و سلامت او بازمی‌ماند و رفتار با زندانیان بیش از آن که نشان دهنده رویکردی اصلاح‌گرایانه باشد مبین عملکردی قهری و خشونت‌آمیز با آنان است. پس بیهوده نیست که آمارها نشان دهنده افزایش تأثیرات روان شناختی منفی ناشی از فرایند زندانی شدن است. به عبارت دیگر روند طولانی و جانکاه انطباق و سازگاری با محرومیت‌ها و ناکامی‌های زندگی در زندان هزینه‌های خاص روان شناختی خود را داراست.

تأثیرات روان شناختی زندان از فردی به فرد دیگر متفاوت است و بسته به مرحله زمانی دوران حبس نیز تنوع می‌یابد. بررسی این تأثیرات نیازمند دقت نظر است. از سویی نمی‌توان گفت که رفتار مجرمانه همیشه برابر با کسالت روانی است و از سوی دیگر کسانی که از این تبعات منفی روحی رنج می‌برند لزوماً اختلال روان شناختی یا آسیب‌شناسی روانی مشخصی را نشان نمی‌دهند. به عبارت دیگر نمی‌توان گفت زندان آدم را خل می‌کند. امّا درعین حال زندانی اکثراً توسط هم‌بندانی محاصره شده است که تخمین زده می‌شود ۲۰٪ آن‌ها از لحاظ ذهنی کمبود دارند و ۵٪ نیز مبتلا به جنون هستند.

پس بهتر است که به جای تأکید بر اثرات روحی قابل شناسایی از جهت بالینی یا موارد شدید اختلال‌های روانی به تغییرات روان شناختی گسترده‌تر و ظریف‌تری که به طور عادی و روتین در دوره انطباق با زندان روی می‌دهد توجه بیشتری مبذول داشت. اصطلاح نهادپذیری (institutionalization) برای توصیف روندی به کار می‌رود که در طی آن رفتارهای زندانی در زندان شکل می‌گیرد و ذهنیت او دگرگون می‌شود. گاه این روند را زندان‌پذیری (prisonization) مینامند که توصیف کوتاهی برای اثرات روان شناختی منفی زندان است که با درگیری با هنجارهای زندگی در زندان آغاز می‌شود و به درونی کردن آن‌ها در افکار، احساسات و اعمال زندانی میانجامد. انطباق و سازگاری با زندان تقریباً همیشه دشوار است و اکثر شیوه‌هایی از تفکر و عمل را به بار می‌آورد که حتی اگر در زندان کارساز باشند در دوران پس از زندان و آزادی غیر کارکردی و گاه کژکارانه محسوب می‌شوند.

۱- سلامت روان

بدون شک سلامت روان نقش مهمی در تضمین پویایی و کارآمدی هر جامعه ایفا می‌کند و یکی از محورهای ارزیابی سلامت جوامع را، بررسی میزان بهداشت روانی افراد آن جامعه نشان می‌دهد (شاملو، ۱۳۸۱). سلامت روان جوانان موضوعی بسیار مهم است اما اغلب مورد غفلت قرار می‌گیرد. بدیهی است که آینده این کشور در دست جوانان است و آن‌ها هستند که باید فردایی بهتر را رقم زنند. درحال حاضر بزرگ‌ترین بخش جمعیت جهان را جوانان تشکیل می‌دهند. بیشتر مسائل و اختلالات روانی در دوران نوجوانی آغاز شده و تا بزرگسالی ادامه می‌یابد و چنانچه درمان نشود عواقب عاطفی و اجتماعی شدیدی را به افراد و جوامع

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجان شرقی، مراغه، بلوار شهید درخشسی، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۱۳۷۲۵۵۸۸۲ - ۰۴۱۳۷۲۵۲۵۰۶-۹ داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳

تحمیل می‌کند. پیشگیری اولیه و ارتقای سلامت روان جوانان بسیار مقرون به صرفه است و از عواقب فردی و اجتماعی آن، می‌کاهد. توجه به سلامت روان جوانان آسیب‌پذیر کشور بسیار ضروری است. جوانان اسیر فقر و بی‌کاری، خانواده‌های از هم پاشیده، ترک تحصیل کرده، معتاد، بزهکار، قربانی خشونت جنسی، منحرف...، بیش از آن که شایسته تحقیر و سرزنش باشند، شایسته حمایت هستند. سلامت روان چنین جوانانی بیش از سایر جوانان در معرض خطر است. ارائه خدمات ویژه سلامت روان به چنین جوانانی نه تنها یک ضرورت، بلکه تلاشی برای جبران خطایی است که جامعه در حق آن‌ها مرتکب شده است. باید از انزوای اجتماعی آن‌ها بکاهیم و فرصتی برای حضور دوباره در خانه، مدرسه، محل کار و جامعه به آن‌ها بدهیم نه فقط برای حمایت از آن‌ها، بلکه برای خلق فردایی که بهتر از امروز باشد، فردای بهتری که به اندازه ما، نیازمند حضور سالم و مؤثر آنهاست (رفیعی فر، ۱۳۸۱).

همیشه این سؤالات پیش می‌آید که چرا آدمی مرتکب جرم می‌شود؟ و چگونه می‌توان از وقوع جرم پیشگیری کرد؟ و نیز چگونه از ارتکاب مجدد جرم جلوگیری کرد؟ و... تبدیل به یکی از مسائل پیچیده و ناراحت کننده اجتماعی شده است که توجه بسیاری از روانشناسان، جامعه‌شناسان و جرم‌شناسان را به خود معطوف کرده است. بررسی‌ها نشان داده است که جرم در اثر عوامل مختلف ارثی، روانی، فرهنگی- اجتماعی و شرایط خاص محیطی به وقوع می‌پیوندد (ستوده، میرزایی و یازند، ۱۳۷۸) مطالعه جرم‌شناسی خصوصاً پژوهش‌های متمرکز بر عوامل وقوع جرم تقریباً همگی نشان می‌دهند که اختلال روانی یکی از عوامل مؤثر و مهم در وقوع جرم محسوب می‌شود. از این رو زندان را باید محلی برای تجمع بیماران روانی مجرم قلمداد کرد و به این ترتیب قابل پیش‌بینی است که شیوع اختلالات روانی در زندان‌ها بیشتر از خارج زندان‌ها باشد (دادستان، ۱۳۸۲). نداشتن سلامت روان در فرد، نه تنها از میزان سازگاری فردی و اجتماعی وی می‌کاهد، بلکه امنیت و بهداشت روانی خانواده و سایر گروه‌های اجتماعی را نیز دچار مشکل می‌کند. در برخی موارد نیز، نوع و شدت مشکل به حدی می‌رسد که موجبات آزار و تهدید حقوق اعضای دیگر اجتماع را فراهم می‌آورد و نتیجه آن، درگیری فرد بیمار با قانون و مراجع کیفری را موجب می‌شود. به عبارت دیگر، فرد بیمار به سبب نداشتن سلامت روانی و پیامد آن یعنی ارتکاب جرم، تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرد. یافته‌های تحقیقات مختلف نشان می‌دهند که بین ۱۰ تا ۱۵ درصد زندانیان، از سلامت روان برخوردار نیستند. (لامب و وینگر، ۱۹۹۸).

۲- زندان و اصلاح و تربیت:

۲-۱. اندیشه‌های حقوق مدار تا اندیشه‌های الفاکرایانه

رعایت حقوق زندانیان و توجه به این حقوق در زمانی است که اندیشه‌های انسانی را به خود معطوف داشته است و اندیشه‌های اصلاحی تربیتی را در افکار افلاطون و ارسطو در یونان باستان، پیامبران الهی چون حضرت مسیح و پیامبر گرامی اسلام، بزرگان و پیشوایان دین مبین اسلام چون امام علی (ع) فقها و حقوقدانان و اندیشمندان اسلامی چون غزالی و نیز علمای مذهبی و مسیحی چون سن آگوسنین و سن تومار کن می‌توان دید.

در قرن وسطی نخستین بار شورای کلیسای اکس لاشابن در سال ۶۱۸ میلادی خواندن انجیل، ملاقات کشیش با زندانیان و کاردش را برای آنان توصیه نمود، در اواخر قرون وسطی و اوایل قرون جدید با آنکه هنوز حبس به عنوان یک کیفر اصلی وارداتخانه‌های کیفری نگردیده بود، ولی برخی اندیشمندان، به ویژه کسانی نظیر ژان میون فقیه فرانسوی و پاپ کلمان یازدهم اندیشه‌هایی را در باب رفتار انسانی با زندانیان و اصلاح تربیت آنان برجای گذاشتند، ولی در واقع رسوخ اندیشه‌های انسان‌گرایانه و حامی حقوق زندانیان را باید در عصر روشنگری و در پی آن انقلاب کبیر فرانسه دنبال نمود چه در این زمان بود که اندیشمندان چون خان هوارد انگلیسی که خود به تنهایی به بازدید زندان‌های اروپایی پرداخته بود کتابی تحت عنوان (وضعین زندانها) منتشر ساخت و افکاری در این اثر و سایر آثارش از جمله طرح مشهورش مرسوم به (پان اپتیکن) مورد تقلید اقتباس قانونگذار انقلاب فرانسه قرار گرفت و از آنجا نیز وارد قوانین سایر ممالک گردید. پس از انقلاب کبیر فرانسه و از آنجا که حبس به عنوان یک کیفر اصلی وارد مجموعه

های قوانین کیفری گردیده بود توجه‌اندیشمندان بیشتر معطوف به امور زندانبانی، کیفرشناسی و علم اداره زندان‌ها شد. در واقع ریشه عمده‌ی حقوق زندانبانان را نیز باید در افکار اندیشمندان این دوره به ویژه شارل لوکاس، رسی، متیرمایر و فرانسواگیزو پیدا نمود، چون این دانشمندان بودند که با افکار خود در حقوق جزا مکتب کیفری زندان‌ها را بنیان‌گذاری کردند.

۲-۲. نظام سلب آزادی

سلب آزادی از نظراسولی یک مجازات اصلی است ولی در شرایط اسف باری باری اجرا می‌گردد. بنابراین پوشش این نویسندگان در این بود که (نظام زندانبانی) نوین را تجسم کنند. به دین منظور آنان از تحقیقات و آموخته‌ای حقوق تطبیقی الهام گرفتند، که نخستین مطالعات جدی حقوق کیفری، در مورد حقوق زندانبانان است. در این زمینه می‌توان کتاب دولافارل رانت تحت عنوان (نگاهی به نظام سرکوب گروز زندانبانی کشورهای دنیای قدیم و جدید) که در سال ۱۶۱۱ منتشر گردید نام برد. این کتاب برای نمایندگان مجلس که قرار بود پیرامون اصلاح زندان‌ها به بحث و شور پردازند نگاشته شده بود و مملو از اطلاعاتی در مورد زندان‌های پروس، انگلستان، ایرلند، ترکیه، و نظایر آن‌ها بود. از آن مهمتر باید پژوهش ستایش انگیز دو بومن و دو تو کوپل را نام برد که به دستور دولت لویی فیلیپ پیرامون زندان‌های ایالت متحده آمریکا انجام شده بود. این دو نویسنده از دو سفری که در سال‌های ۱۶۸۱ و ۱۶۸۸ به آمریکا کردند گزارشی پیرامون نظام زندان‌های آن کشور تهیه و به ارمغان به فرانسه آوردند. گزارشی مزبور سه بار در سال‌های ۱۶۸۸، ۱۶۸۱ و ۱۶۸۱ چاپ گردید. آنچه که به طور ستایش‌انگیزی آموزه‌ای زندانبانان را در سال ۱۶۸۱ تا ۱۶۸۱ خلاصه می‌کند. قطعنامه‌ای است که در سال ۱۶۱۸ در کنگره‌ی فرانکفورت مورد تصویب قرار گرفت «زندان انفرادی» به طور کلی نسبت به محکومان، با تشدید یا تخفیف آن بر حسب ماهیت پرونده‌ها و محکومیت‌ها و نیز شخصیت آنان صورت می‌پذیرفت.

۲-۳. مدت سلب آزادی

نخست در مورد مجازات‌های موقت (محدود در زمان) مسأله عبارت بود از این که آیا مجازات اجرا شده باید دقیقاً منطبق با مجازات اعلام شده باشد یا برعکس، بر حسب رفتار و کردار محکوم در طول اجرای کوتاه کردن (به جزعفو) حتی طولانی کردن مدت آن قابل تصور است اندیشه‌ی فردی ساختن که مورد احترام مکتب نئوکلاسیک بود باعث شد که نویسندگان بخش علم اداره‌ی زندان‌های این مکتب نظر دوم را توصیه کنند. در این جا باید از بن ویل دومارسنگی، قاضی‌ای که سرشار از اندیشه‌های خلاق بود و در یکی از آثار بیت و چهار پیشنهاد در این باره به قانونگذار کرده بود نام برد.

۲-۴. حقوق مداری در زندان‌های ایران

توجه به حقوق زندانبانان و حذف کیفرهای بی‌رحمانه را باید در اندیشه‌ها و فرامین امیر کبیر جست وجو نمود، وی در سال ۱۲۸۸ هجری قمری فرمانی صادر نمود که به موجب آن رسم شکنجه کردن مجرمان و بزهکاران ممنوع اعلام شد، ولی پس از عزل وی این اصطلاحات دوام زیادی نداشت. در اواخر دوران قاجاریه با توجه به مسافرت ایرانیان به خارج از کشور، ورود کالا و تکنولوژی غرب به ایرانیان و مسافرت‌های متعدد اشخاص خارجی باب مراد بین ایران و ممالک اروپایی باز شد. در مسافرت‌هایی که ناصرالدین شاه به فرنگ کرده بود او و اطرافیانش تحت تأثیر پلیس و سیستم پلیس غرب قرار گرفته بود و از آنجا ضرورت‌های حیاتی زمانه برای تحولات اجتماعی در ایران نیز کاملاً آمادگی داشت.

۳- آشنایی با زندان‌ها

۱-۳. تعریف زندان از دیدگاه روان‌شناسی

زندان در لغت به معنی بندیکانه و جایی است که محکومان و متهمان را در آنجا نگاه می‌دارند و محبس است. زندان محلی است که محکومان را به منظور حفظ امنیت اجتماعی و رعایت حقوق شاکی اعم از خصوصی یا عمومی و رعایت سایر حقوق زندانی به جز آنچه در حکم قید شده است و به منظور اصلاح و تربیت به واسطه‌ی جلوگیری از تکرار جرم با مجوز قضایی و به تشخیص مسئولان زندان در آن زندان در آن نگهداری می‌کنند.

۲-۳. هدف‌های زندان

۱- نگهداری ۲- اصلاح و تربیت ۳- جبران خسارت به جامعه

۳-۳. انواع زندان

انواع زندان‌های بسته و نیمه باز، زندان‌های با امنیت متوسط و امنیت پایین طبقه‌بندی می‌شود. همچنین زندان‌ها را با توجه به واقعیت‌های موجود در روابط مددجویان و کارکنان زندان‌ها و نوع زندگانی آنان در زندان‌ها به صورت زیر دسته‌بندی کرده‌اند.

۱- زندگی نباتی در زندان ۲- زندگی حیوانی در زندان ۳- زندگی انسانی در زندان

این توضیح ضروری است که زندگانی در اکثر زندان‌ها داخلی یا خارجی از نظر نگارندگان یا نباتی است و یا حیوانی و به ندرت و در زندان‌هایی که روان درمانی علمی در حال اجراست کم‌بندگی انسانس در آن جاری است، البته اشاره به این مطلب ضروری است که در ایجاد نفقه مذکور مسئولیت متوجه زندانبانانست و کمتر مددجویان زندان در آن نقش دارند.

۴-۳. فرهنگ درون زندان

فرهنگ در جامعه زندان را می‌توان به دو شکل مورد بررسی قرار داد:

۱-۴-۳. فرهنگ در سطح فردی

شامل مجموعه‌ی باورها، دانش‌ها، آموخته‌های تربیتی، علمی، شغلی و رفتارهای ساکنان زندان‌ها از بدو تولد تا زمان تحمل حبس و کیفر در زندان است. افراد مختلفی با زبان‌ها، عقاید، مذاهب، قومیت، سن، جنس، آداب و رسوم خاص خانوادگی که بسیاری ریشه در فرهنگ کهن خانوادگی و اجتماعی و محلی خود وجود دارند. در زندان با عناوین محکوم و متهم و کارکنان و سایر افراد ترکیب و تعامل یافته‌اند که با عنوان جمعیت کیفری و افراد درون زندان، آنان را باید شناخت. بنابراین ملاحظه می‌شود که در زندان‌ها به نسبت افراد موجود و ریشه‌های خانوادگی آنان می‌توان در فرهنگ‌های خاص را پیدا کرد. اگر افراد حاضر در زندان‌ها از این دیدگاه مورد توجه قرار گیرند و بررسی شوند نتایج جالب توجهی بدست خواهد آمد که می‌توان به ویژه برای زندان‌ها و دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان به منظور مد نظر قرار دادن وضعیت افراد و برنامه‌ریزی هر چه بهتر در اصلاح و بازپروری آنان سودمند واقع شود. افراد درون زندان‌ها با زبان فارسی، کردی، لری، ترکی، بلوچی و غیره سخن می‌گویند و نیز از معتقدان مذاهب مختلف و فرقه‌های گوناگون در زندان وجود دارند. اگر بنگریم هر فردی از جمعیت داخل زندان دارای روش خاص در زندگی و تربیت ویژه‌ای در دوران رشد خود داشته است و نیز با لحاظ پیشینه‌ی خانوادگی بسیار متنوع و متعدد هستند. محکومان در زندان‌ها از میزان متفاوت تحصیلات و دانش علمی و تجربی برخوردارند که همگی این‌ها می‌تواند عواقب سوء فراوانی را در جامعه‌ی زندان ایجاد کند. به کرات پیش آمده است که زندانبانان در زندان‌ها به دلیل بی‌توجهی مسئولان به فرهنگ افراد و نگهداری آنان در محلی که افراد با فرهنگ‌های مختلف نگهداری می‌شوند، موجب خسارت‌های جانی مالی زیاد شده‌اند.

۲-۴-۳. فرهنگ در سطح جمعی

فرهنگ جمعی زندان به مجموعه‌ی دانش ها و آموخته‌های تربیتی، علمی، شغلی و نیز رفتارهای جمعی زندانیان گفته می‌شود که به عنوان آداب و رسوم سن مجموعه‌ی زندان تلقی می‌گردد. در نظر بگیرید که در یک زندان کم سواد باشند، این یکی از شاخص‌ها و ویژگی‌های فرهنگ جمعی این زندان است یا اینکه اگر ۶۱٪ مددجویان افراد در زندان فوق عرب باشند همین دو ویژگی می‌تواند بخشی از فرهنگ جمعی این زندان باشد.

۴- جامعه‌شناسی زندان

۴-۱. جامعه‌شناسی چیست؟

امیل دورکیم جامعه‌شناسی را علم بررسی صور گوناگون حیات اجتماعی می‌داند که متکی بر وجدان‌ها جمعی است و در تعریف دیگری جامعه‌شناسی را علم نهادهای اجتماعی مینامند. امیل دورکیم جامعه‌شناسی را علم بررسی مناسبات مختلف اجتماعی دانسته و در کتاب جامعه‌شناسی عمومی خود را علم بررسی گروه‌بندی‌های اجتماعی دانسته است. جان استورات میل جامعه‌شناسی را علم بر عمومی‌ترین و انتظامی‌ترین واقعه اجتماعی و یا علم بر عمومی‌ترین خصوصیت‌های جامعه می‌داند.

۴-۲. جامعه زندان (زندان به مثابه یک جامعه)

آیا زندان را می‌توان به مثابه یک جامعه در نظر گرفت؟ چه توضیحاتی و چه دلیلی می‌توان برای آن ذکر نمود؟ اگر بتوان چنین فرضی را برای زندان قائل شد پس می‌توان آن را موضوع خاص علم جامعه‌شناسی در نظر گرفت و لذا ابعاد جامعه‌شناسی را در محیط زندان‌ها جست و جو نمود. زندان در لغت به معنی بندیخانه جایی که محکومان و تبهکاران را در آن جا نگاه می‌دارند و حبس هست و یکی از تعاریف دیگر (الطریق الحکیمه فی السیاسه الشرعیه) آمده است: زندان و حبس شرعی، زندانی کردن فرد در مکانی تنگ و محدود نیست بلکه تنها محدود کردن وی و جلوگیری از تصرفات و یا آنگونه که خودش می‌خواهد است.

۴-۳. زندان از نظر قانون

تنها هستند قانونی موجود در خصوص زندان و تعریف آن آئین نامه و مقررات زندانهاست که ماده‌ی ۸ این آئین نامه آمده است در زندان محلی است که در آن متهمان و محکومان با قرار و یا حکم کتبی مقام قضایی موقتاً یا برای مدت معین و یا به طور دائم به منظور اصلاح و تربیت و درمان نارسائی‌ها و بیماری‌های اجتماعی و تحمل کیفری نگهداری می‌شوند. به نظر می‌رسد این تعریف برای زندان یک تعریف جامع نباشد زیرا اختلاط زندان و بازداشتگاه با توجه به اینکه در هدف و موضوع باهم اختلافات عمیق و ریشه‌ای دارند مناسب نیست زیرا:

۱- بازداشتگاه‌ها برخلاف معمول، متهمینی نگهداری می‌شوند که عموماً برای مدت کوتاهی تحویل آن می‌شوند و روانه کردن اینگونه افراد به زندان موجب بدآموزی خواهد شد و عواقب آن قطعاً به جامعه برمی‌گردد.

۲- در بازداشتگاه برخلاف زندان کار اصلاحی مؤثری نمی‌توان انجام داد زیرا برای هرگونه اصلاحی نیز معینی (حداقل یکسال) در صورتی که بازداشتگاه عموماً متهمین کمتر از سه ماه نگهداری می‌شوند لذا هرگونه اصلاحی در طول مدت سه ماه بازداشتی عملاً غیرممکن است و اگر در بعضی از اقدامات مقدماتی بهداشتی و مسائل اولیه فرهنگی و مذهبی.

۳- نگهداری متهمین در بازداشتگاه، استرس‌های خاص بدو ورود تازمانی محکومیت، مدیریت خاص را می‌طلبد که با زندانی که در آن محکومین نگهداری می‌شوند تفاوت فوق‌العاده‌ای دارند.

در بازداشتگاه‌ها متهمین واقعیت زندگی خود را می‌پوشانند و از بروز حقیقت خود خودداری می‌نمایند و اغلب از ترس اینکه ممکن است هرگونه حرف یا عملی از نظر قضایی به ضررشان تمام شود، چشم و گوش بسته و بی دلیل خود را تابع مقررات بازداشتگاه می‌کنند و پس از محکوم شدن بیشتر آنان واقعیت وجودی خود را بروز می‌دهند که این واقعیت با آنچه در بازداشتگاه از خودشان می‌دهند، کاملاً مغایر است. چون متهم گذشته تبدیل شده به محکوم قطعی شده و حکم در خصوص وی صادر نشده است، لذا

معمولاً در بازداشتگاه‌ها متهمین قادر به دریافت آنچه زندان‌ها در برنامه در برنامه‌ریزی‌های خود جهت اصلاح و تربیت مجرمین دارند نیستند. بنابراین به دلایل فوق وادله دیگری که ذکر آن‌ها فعلاً ضرورت ندارند تکلیف زندان و بازداشتگاه اقدامی الزامی است.

۵- حقوق زندانیان

۵-۱. رفاه زندانیان

همان طور که مستحضر می‌باشید در بخش‌های پیشین این پژوهش به بررسی زندان از دیدگاه‌های مختلف پرداختیم و بر ما مسلم شد که زندان مورد تأیید شارع قرار گرفته و در زمان معصومین نیز افراد خطا کار و مجرم به تناسب جرمی که انجام داده بودند متحمل زندان و عقوبت آن می‌شدند. حال در این فصل و مطالبی که پیش رو داریم در پی آن هستیم که وضعیت شخص زندانی را بررسی نموده و حقوقی را که علیرغم زندانی بودن از آن برخوردار است بررسی و بیان نماییم.

۵-۲. اشتغال زندانیان

یک زندانی به بیماری می‌ماند که بنابر تشخیص پزشکان بایستی مدتی را در بیمارستان بستری باشد و ایام نقاهت را تحت نظر پزشک و با رژیم غذایی و دارویی مناسب بگذراند تا بهبودی خویش را باز یابد و آنگاه به آغوش خانواده باز گشته و به گذران زندگی و تلاش روزمره خویش بپردازد. زندانی بنابر به هر دلایلی جرمی را مرتکب و پس از ثبوت در مراجع ذیصلاح و بنابر حکم صادره از سوی محاکم شرعی به کیفر زندان محکوم شده است و مدتی را که به اختلاف موارد، مختلف است، باید در زندان بگذراند تا پس از طی مدت محکومیت و اصلاح و تربیت به آغوش جامعه باز گردد. زندانی پیش از آن که یک مجرم خطا کار باشد یک عضو از جامعه انسانی بوده که چه بسا مسئولیت تأمین مآش فرد یا افراد تحت تکفل خود را بر عهده داشته است. حال که در اثر خطا و اشتباه، عمداً یا سهواً مرتکب مهم شده است و محکوم، آیا باید نیروی کار آن به هدر رود؟

آیا نباید در بازگشت به جامعه به عنوان یک عضو مفید به عضویت جامعه انسانی درآید نه یک انگلکه و جودش برای سایر افراد جامعه مضر و خطرناک است. کسانی که از تخصص معینی برخوردار نیستند. وظیفه‌ی اداره‌ی زندان در قبال این محکومان آن است که تربیتی اتخاذ نمایند که محکومان ضمن سپری کردن مدت محکومیت در قسمت‌های فنی و حرفه‌ای تخصص خاص که برای جامعه ارزشمند و مفید باشد، سبک نماید و از به هدر رفتن نیروی کار آنان جلوگیری به عمل آید. زیرا بیکاری یک نوع بیماری روحی و فساد به باری آورد و برعکس، اشتغال به کار یک نوع بهداشت روانی است افراد را بیکاری و تنبلی باز میراند و روحیه‌ی نشاط و شادابی به آنان می‌دهد.

شهید ثانی در توضیح سخن شهید اول در لمله می‌فرماید: کسیکه به خاطر زندان دزدی برای سومین بار به زندان ابد محکوم شده است، اگر کسی پیدا نشود که مخارج او را تبرعاً بپردازد و یا حاکم از بیت المال تأمین نکند باید خودش عهده دار مخارجش شود. این عبارت صراحت دارد که باید جهت اشتغال آنان کاری کرد؟ اصولاً بیکاری فسادآور است. منظور ما از اشتغال زندانی دو مرحله را در بر می‌گیرد:

۵-۲-۱. مدت محکومیت در زندان

از این جهت محکومان زندانی به دو دسته تقسیم می‌شوند:

کسانی که بیش از محکومیت و خارج زندان دارای تخصص معینی بوده و با کار و کاسبی خود زندگانی خویش و خانواده‌ی خود را می‌گذرانیده‌اند. از جهت اشتغال به کار در مورد این زندانیان، باید حکومت از تخصص آنان استفاده کند. بدین صورت زندان یا در مؤسسات وابسته به آن کارگاه‌هایی داشته باشد، که روزانه زندانیان متخصص با طی مدت محکومیت مشغول کار باشند و درآمد حاصله بنابر نظر محاکم شرع به شخص زندانی یا خانواده‌اش و اگر محکوم به کار اجباری هم شده، به اداره‌ی زندان تعلق

گیرد. هدف اسلام از مجازات انتقام‌گیری از افراد نیست، آن چه پیش از هر چیز برای اسلام مطرح است، تربیت و اصلاح افراد است. آن گونه که پس از زندانی برای تأمین مخارج خود اگر مالی نداشته باشد ولی قدرت کارداشته باشد مشغول کار گردد.

۵-۲-۲. دوران پس از اسلام

منظور زمانی است که محکوم، دوران محکومیت خویش را به نحوی سپری یا مورد عفو و بخشودگی قرار گرفته و از زندان آزاد شده است. در این دوره است که زندانی باید در جامعه پذیرش داشته باشد. همگان به او به عنوان یک مجرم محکوم که مدتی را در زندان گذرانده است نگاه می‌کنند. طبیعتاً اگر جامعه‌ای از فرهنگ درستی برخوردار نباشد مشکل است که چنین افرادی را به عنوان یک عضو فعال و نرمال بپذیرد. متخصصان علم زندان‌ها معتقدند که: زندانی پس از محکومیت به کیفر سالب آزادی غالباً شغل و موفقیت اجتماعی خود را از دست می‌دهد و پس از آزادی از زندان به علت حبس بد بینینی و عدم اعتمادی که افراد عادی نسبت به زندانیان دارند به آسانی آنان را در محیط خود نپذیرفته و حاضر به ارجاع کار به آنان نمی‌باشند. داشتن سوء پیشینه و عدم امکان معرفی ضامن معتبر نیز یکی از موانع مهم اشتغال به کار زندانیان آزاد شده است. هرگاه قبل از آزادی زندانیان از زندان، برای اشتغال به کار آنان اقدام نشود، زندانی به تنهایی قدرت رفع وحل مشکلات را نخواهد داشت و برای تأمین معاش و انتقام جویی از اجتماعی که او را طرد نموده و با اجبار مرتکب جرم خواهد شد.

۵-۳. مخارج و مسکن زندانی

در اینجا می‌خواهیم ببینیم که بودجه‌ی زندان باید از کجا هزینه شود و مخارجی که در این راه به مصرف می‌رسد، از چه منبعی باید تأمین گردد؟ آیا باید بار مخارج بردوش دولت باشد یا محکوم باید بپردازد یا اینکه از جای دیگری تأمین شود؟ منظور از مخارج زندان، هزینه‌هایی است که برای ساختمان، پرسنل اداری و انتظامی و سایر تشکیلات وابسته به مصرف می‌رسد. مخارج زندانی، مخارجی است که به صرف خوراک و پوشاک شخص زندانی می‌گردد. در اینکه مخارج زندان باید توسط حکومت و از بیت المال هزینه شود، اختلافی به نظر نمی‌رسد زیرا همان گونه که در مشروعیت زندان از دیدگاه عقل بیان شد، حفظ مصالح و امنیت نظام ایجاب می‌کند که مرکزی برای تنبیه و تائیر مجرمان زندان جز از بیت المال تأمین شده باشد. در زمان امام علی (ع) بود که مکان مخصوص برای زندان اختصاص یافت. آن حضرت در مرکز خلافت خود شهر کوفه، دوزندان ازنی و بوری را به نام‌های نافع و مخیس ساخت. که از استحکام چندانی هم برخوردار نبود، لذا زندانیان دیوارش را شکافتند و از آن فرار کردند در تأسیس زندان‌های مدرن و طرز ساختمان آن‌ها باید آداب و رسوم محلی، مقتضیات زمان و مکان، وضع زندگی خانوادگی و محیط اجتماعی زندانی مورد توجه دقیق قرار گیرد.

۵-۴. ارتباط زندانی با خارج از زندان

مسئله مورد بحث، در اینجا این است که آیا در مدتی که محکومیت خویش را سپری می‌کند و در زندان است، می‌تواند با خارج از زندان از طریق نامه، ملاقات و مرخصی ارتباط داشته باشد؟ و اصولاً خارج از زندان، در طول مدت محکومیت چه حکمی دارد؟ مراجعه به روایات دینی و فتوای فقهای اسلامی موضوع را روشن می‌سازد. نه تنها از خروج زندانی از زندان مانع ایجاد نکرده‌اند بلکه در بعضی از موارد گفته‌اند که باید امام، زندانیان را برای انجام بعضی از عبارات از جمله نماز عید فطر و قربان بیرون برد. در روایات آمده است که بر امام است که زندانیان را برای حضور در نماز عید بیرون برد و پس از ادای نماز آن‌ها را به زندان باز گرداند. یکی از این روایات می‌گویند: امام صادق (ع) فرمود: بر امام است که زندانیان در روز جمعه برای نماز جمعه و در روز عید برای نماز بیرون برد و هنگامیکه نماز را خواندند به زندان باز گردند. از این روایت هم، می‌توان جواز ارتباط با بیرون از زندان را استفاده کرده البته با توجه به اهداف تربیتی اسلام، در صورتیکه بیرون رفتن و ارتباط با خارج از زندان به حال محکوم در جهت بهبودی مفید باشد، احتمال تأکید آن می‌رود. بر این اساس و بر پایه یک قاعده‌ی کلی، که به حفظ امنیت و مصالح نظام اسلامی مربوط است

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجان شرقی، مراغه، بلوار شهید درخشانی، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۱۳۷۲۵۵۸۸۲ - ۰۴۱۳۷۲۵۲۵۰۶ - داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳

ومی توان گفت در صورتیکه حاکم اسلامی تشخیص دهد برقراری ارتباط زندانی با بیرون برخلاف مصالح نظام اسلامی و برعلیه امنیت جامعه است می تواند از برقراری چنین ارتباطی ممانعت کند.

۵-۵. کفالت خانوادگی زندانی

خانواده‌ی متشکل از پدر، مادر و فرزندان، کوچک‌ترین واحد جامعه انسانی و رکن اصلی و اساسی جامعه در تربیت اخلاقی و ساختار شخصیتی افراد قابل انکار نیست. ارکان اصلی همین واحد کوچک را پدر و مادر تشکیل می‌دهند که فقیران هر کدام از آن دو به منزله‌ی نقص نیمی از بدنه و پیکر خانواده است.

توصیه‌های کارشناسان خانواده در جهت استحکام و پایداری آن و هشدارهای آنان از پیامدهای ناگوار و تلخ ناشی از متلاشی شدن خانواده، گواه صدق مدعای ماست. در نظام اسلامی اگرچه هریک از زوجین استقلال اقتصادی دارند. اما ریاست و مدیریت خانواده و تأمین معاش و زندگانی افراد و اعضای خانواده برعهده پدر است و فرزند برعهده شوهر است. بحث ما این است هرگاه پدر خانواده مرتکب جرمی شد که بنا به رأی محاکم شرعی محکوم به زندان شده تکلیف خانواده بی سرپرست او چه می‌شود؟ شاید در پاسخ گفته شود: زن که خود استقلال اقتصادی دارد و به اصطلاح حداقل، خود کفالت می‌تواند امورات خویش را بگذراند. فرزندان هم تکلیفشان روشن است. زیرا براساس فقه اسلامی، حق سرپرستی کودکان به این ترتیب پدر، جد پدری، قیمکه پدر یا جد پدری معین می‌کند، در غیر این صورت حاکم شرع، اما مادر و جد مادری و دیگر نزدیکان حق سرپرستی فرزندان را ندارند.

اما این راه حل به قیمت ازهم پاشیدن کانون خانواده تمام می‌شود. همان چیزی که از وقوع آن همگان بیم دارند. آنچه مهم است اینکه در غیاب سرپرست خانواده، خانواده حفظ شود. آنچه برای حمایت و صیانت خانواده زندانیان باید صورت گیرد این است که مرجع صلاحیت دار مشخص، به طور رسمی متفکک این خانواده‌های بی سرپرست و در معرض متلاشی می‌گردد و اقداماتی را در جهت تأمین این اهداف معمول دارد. از جمله اقداماتی که این مؤسسه می‌تواند انجام دهد: اشتغال و کارایی برای خانواده زندانیان در جهت خود کفالتی اقتصادی آنان، آموزش و پرورش و نظارت بر حسن اجرای آن برای فرزندان زندانیان، تربیت دادن مسافرت‌های سیاسی، زیارتی و عملی برای فرزندان و خانواده‌ی زندانیان، تربیت دادن مرخصی‌های کوتاه مدت برای زندانیان جهت سرکشی از خانواده خود و البته برای حفظ هر کدام از این موارد باید ضوابط و قوانین خاصی تدوین و در محدوده‌ی مصالح و امنیت نظام و با تأیید مراجع و مقامات مسئول صورت گیرد.

۵-۶. تعامل با زندانیان

مسئله مهم دیگری که پس از بحث رفاه درخور اهمیت است و عدم توجه بدان می‌تواند لطمات جبران ناپذیری را بر پیکره‌ی جامعه وارد سازد. بحث چگونگی تعامل با زندانیان می‌باشد. اینکه آیا ما مجاز شکنجه و آزار و اذیت زندانیان می‌باشیم یا نه؟ آیا زندانیان می‌توانند در طول دوره‌ی زندان خود با نشان دادن حسن نیت و دگرگونی خود، سبب آزادی خویش را زودتر از موعه فراهم آورند یا نه؟ در مطالب این مبحث به صورت کوتاه و گذرا به بررسی این مطالب خواهیم پرداخت.

۵-۷. ممنوعیت شکنجه در زندان

حساب حد و کیفر و مجازات شرعی از حساب شکنجه و تعذیب عذاب‌های روحی و روانی که به ناحق، افراد متهم، متحمل آن می‌شوند، جرم است. حد براساس ضوابط و معیارها و موازین فقهی و شرعی است که تا در محکم‌هشهری اثبات نرسد، مجازات قابل اجرا نیست و چون ثابت شد تعطیل آن روا نمی‌باشد. بالعکس، شکنجه هیچ گونه ضابطه و معیار معینی ندارد. در حالی که حدود و کیفر عملی است معقول و براساس فلسفه اسلامی و تربیتی شکنجه عملی است وحشیانه و خلاف انسانی. از سوی دیگر مجازات‌هایی است که در بعضی موارد همراه با کیفر حبس، محکومان باید بدان نیز مجازات شوند، به مواردی از آن اشاره می‌کنم:

تادیب و تعزیر: در قتل عمد که اولیای مقتول عفو کنند، حاکم، قاتل را زندانی و تادیب هم می‌کند. دیگر از موارد آن قاتلی است که فرار کند. در این صورت به مقتول از مال قاتل پرداخته می‌شود. اگر پس از آن دستگیر شد. زندانی و تادیب می‌شود. تازیانه: در روایات و فتوای فقها از آن به ضرب یاد شده «در مواردی تجویز گردیده از جمله: عامل خائن، کسی که موی زنی را بکند کسی که دیواری را سوراخ، قفل خانه‌ای را بشکند و یا بدون مجوز وارد خانه‌ای گردد اما هنوز مالی نبرده باشد. جریمه نقدی: کسی که غلامش را با عذاب و شکنجه بکشد، کسی که موی زن را بکند. تشهیر: که در دو مورد عامل خائن و شاهد دروغ‌آمده است.

۵-۸. عفو و بخشودگی

آیا زندانی قابل عفو و بخشودگی است؟ چه مرجعی نسبت به عفو زندانیان می‌تواند اقدام کند؟ اصولاً عفو و گذشت از خطای خطاکار اندر شریعت اسلامی یک ارزش است. همان اندازه که انتقام یک ضدارزش و یگ پدیده مذموم است. عفو و گذشت قابل نخستین وستایش است. در قرآن کریم و روایات پیشوایان دینی تأکید فراوانی بر عفو گذشت شده است. زندانی می‌تواند حد باشد و یا تعزیر. آن قسمت از موارد زندان که حد است، اگر از راه اقرار ثابت شده و حق الله باشد. امام می‌تواند با معیارهایی که دارد، زندانی را عفو کند اما اگر در آن حق الناس غلبه دارد باید رضایت منبیه علیه جلب و در حقیقت صاحب حق مجرم را عفو می‌کند. آن قسمت از موارد زندان که تعزیراتی است نیز دو جنبه دارد: قسمتی حق الناس است که در صورت رضایت صاحب حق قابل عفو و گذشت است و قسمتی هم که حق الله است به دست حاکم اسلامی است. در صورتیکه علائم اصلاح و تربیت و مصالح جامعه و امنیت نظام را در آن تشخیص دهد، زندانی را مورد عفو و بخشودگی قرار دهد.

۶- وظایف اجرای احکام حقوق زندانیان

در هر زندان یا اردوگاه واحدی به نام پذیرش و تشخیص وجود دارد این واحد محلی است که برای پذیرش شفافیت شخصیت متهمان و محکومان که زیر نظر مسئول مربوط انجام وظیفه می‌نماید. وانگهی برخلاف این رویه، در زندان‌های فاقد نیروی انسانی کافی پذیرش توسط افسر نگهبان دقت زندان صورت می‌پذیرد. برای طبقه‌بندی زندانیان و امور مربوط به تشخیص طبقه‌بندی توسط شورای طبقه‌بندی در حد تقسیم زندانیان در بدو ورود به خوابگاه مربوط انجام می‌گیرد پس از اطمینان از اینکه زندانی معرفی شده از حیث سن و جنسیت و غیره همان مشخصات مندرج در معرفی نامه مربوط به زندان باشد پذیرش صورت می‌پذیرد. پذیرش از هنگامیکه آغاز می‌گردد که متهم یا محکوم به موجب برگ رسمی به مهر و امضاء مقام صادرکننده قرار یا حکم متهمین مشخصات کامل متهم یا محکوم و نام، نام خانوادگی، شهرت، نام پدر، سن، شماره شناسنامه، شماره ملی، شغل، نوع جرم و اتهام یا محکومیت، نوع و میزان مجازات، شماره قرار یا حکم، تاریخ شروع بازداشت به وسیله مأمور شناخته شده‌ی قبلی که باید کارت شناسایی رسمی ملصق به عکس خود ارائه دهند به مراکز اشتغال و حرفه‌آموزی، بازداشتگاه زندان و مراکز وابسته تحویل می‌گردد.

ابتدا متهم یا محکوم بدقت بازرسی و بازبینی بدنی می‌گردد و از صحت و سلامتی ظاهری وی اطمینان حاصل می‌گردد. زیرا متهمان یا محکومان معرفی شده گاه ممکن است قبل از دستگیری یا در زمان دستگیری و یا مقاومت نشان دهند که باعث آسیب دیدگی جزئی و یا کلی آن‌ها در مراجع دستگیرکننده می‌گردد در این میان زمینه واحد پذیرش باید به دوشکل اقدام نماید:

(الف) در صورتیکه زندانی در زمان معرفی به ظاهر سالم و فاقد هرگونه آثار ضرب و جرح باشد در رسیدن زندانی وضع جسمانی سالم قید می‌گردد یا بهتر است قید (به ظاهر سالم) درج شود.

(ب) در صورتیکه زندانی در زمان معرفی دارای آثار ضرب و جرح و آسیب دیدگی باشد در رسیدن زندانی وضع جسمانی معرفی شده (ناسالم و نوع مجروحیت یا مصدومیت وی قید می‌گردد) و افزون بر آن صورت جلسه که شرح کاملی از نوع مجروحیت جسمانی

واظهارات معرفی شده مجروح یا مصدوم در اخذ شده و به امضاء افسر نگهبان وقت مسئول پذیرش مأمور بدرقه‌کننده و خود متهم یا محکوم مصدوم تنظیم می‌گردد.

ج) در صورت وجود مصدومیت و غیرسام بودن معرفی شده از تنظیم صورتجلسه و درج سابقه مراتب بایستی در اولین فرمان به مرجع قضایی معرفی‌کننده با ارسال نخسه‌ای از صورتجلسه و خواست و صدور مجوز پیگیرهای قانونی و در صورت نیاز مجوز اعزام به بیمارستان خارج از زندان گردد.

۶-۱. وظایف اجرای احکام در روش نگهداری زندانیان دو جنسیتی

افراد دو جنسی کسانی هستند که به لحاظ ژنتیکی به یک جنس تعلق دارند و تمایل روانی یا نسبت شدیدی برای تعلق جنس دیگر از خود نشان می‌دهد. این افراد با احساس نارضایتی نسبت به جنسیت کالبد شناختی خود و رفتارهای مصرانه که به طور عمومی مربوط به جنس مخالف است شناخته می‌شود. روش معمول در زندان‌های پیشرفته پیرامون چنین افرادی این است که پس از ارزیابی روان‌شناسی، روان پزشکی جسمانی و اجتماعی باید از رهگذر یک برنامه‌ی ویژه اقداماتی بدین شرح انجام گیرد:

۱- ارزیابی روان‌شناسی و روان پزشکی به منظور تعیین میزان دو جنسیتی بودن فرد.

۲- تعیین نحوه‌ی زندگی شخص به عنوان یکی از اعضای جنس مخالف (فرهنگ نوع پوشش)

۳- جراحی اندام‌های جنسی (نظیر برداشتن رحم یا بیضه)

۴- جراحی ترمیمی اندام‌های جنسی (نظیر ایجاد آلت تناسلی)

اعلام به مرجع قضایی و بخش آمار وزارت بهداشت در زمینه تغییر رسمی جنسیت مندرج در گواهی ولادت فرد ولی در رویه ایران به محض اطمینان موضوع توسط پزشک متعدد و پزشک قانونی. زندانی الزاماً باید در محیطی جداگانه نگهداری شود و در زندان انفرادی نگهداری می‌شود چون بودن در زندان عمومی اثرات سوئی به دنبال دارد.

۷- وظایف اجرای احکام پیرامون مرخصی زندانیان

در این زمینه استفاده از اقسام مرخصی‌ها به شرایط تحقق مجاز شمرده است بنابراین در این زمینه رویه‌ی عملی جاری در زندان‌ها مورد قرار می‌گیرد در رعایت مناد آئین نامه برای تمامی زندان‌ها و واحدهای اجرای احکام الزامی است.

۷-۱. مرخصی روزانه

در زمینه اعطای مرخصی روزانه پس از درخواست و تکمیل فرم مرخصی مراتب در شورای طبقه‌بندی مطرح و پس از کسب موافقت شورا نسبت به پیگیری سایر موارد از قبیل سپردن تأمین مناسب توسط زندانی اقدام می‌شود و برگه‌ی مرخصی روزانه پس از صدور با مبادی ذی ربط جهت اجرا ارسال می‌نماید هر زندانی موظف است پیش از خروج از زندان نسبت دادن تعهد بازگشت به زندان رأس روز ساعت قید شده اقدام نماید پس از آن برگ خروج صادر خواهد شد.

۷-۲. مرخصی ساعتی

زندانی درخواست مرخصی ساعتی بودن حضوراً مأمور می‌نماید مسئولیت اجرای احکام زندان پس از بررسی پرونده و در صورت عدم وجود منع قانونی متکلف از سوی زندانی مراتب در شورا طبقه‌بندی مطرح و در صورت موافقت شورا نسبت به مبادی ذی ربط ذی ربط جهت اجرا ارسال می‌دارد. مرخصی ساعتی حداکثر به وقت اداری ۶ ساعت و در صورت ضرورت تا قبل از غروب آفتاب قابل تمدید است.

۷-۳. مرخصی تحت الحفظ

در بعضی از زندان به دلیل عدم داشتن تأمین مناسب تقاضای مرخصی تحت الحفظ می‌نماید مسئولین اجرای احکام پس از بررسی پرونده زندانی و در صورت عدم وجود منع قانونی و تخلف از سوی زندانی مراتب را در شورای طبقه‌بندی مطرح و در صورت موافقت شورا نسبت به پیگیری سایر موارد از جمله مشخص نمودن وضعیت زندانی و مطلع نمودن مأمورین مراتب مجوز خروج زندانی را صادر می‌نماید.

۴-۷. مرخصی تشویق

این نوع مرخصی به محکومان اعطا می‌شود که در مدت تحمل کیفر در زمینه حرفه‌آموزی و اشتغال، حفظ و درک مفاهیم قرآن کریم و نهج البلاغه و فراگیری سایر امور بازپروانه نظیر فعالیت‌های آموزشی، فرهنگی، هنری و ورزشی توفیقاتی به دست آورند در چنین وضعیتی به تشخیص مسئول بازپروری یا مؤسسه یا زندان مراتب پس از سایر موارد از قبیل انجام مقررات اعطای مرخصی روزانه ساعتی تحت الحفظ همانگونه که قبلاً توضیح داده شد اقدام خواهد شد.

۵-۷. مرخصی به مناسبت اعیاد مذهبی و ملی

این نوع مرخصی همانند مرخصی تشویق اعطا خواهد شد.

۶-۷. وظایف اجرای احکام پیرامون ملاقات زندانیان

اصولاً تمامی محکومان و متهمان تحت نظارت کامل مقررات مجاز به داشتن ارتباط با بستگان و آشنایان خود می‌باشند و این ارتباط از طریق ملاقات و مکاتبه صورت می‌پذیرد. در آغاز محاکمه وکیل مدافع شخص بازداشت شده حق خواهد داشت با او ملاقات کند و هیچ یک از مأمورین انتظامی یا اداری و قضایی نمی‌تواند به هیچ وجه از ملاقات جلوگیری نمایند. اقسام ملاقات‌ها را می‌توان در این شرح برشمرد:

۱-۶-۷. ملاقات تلفنی

هر زندانی هفته‌ای یکبار با حضور خانواده و بستگان درجه یک در سالن ملاقات تلفنی با خویشاوندان خود ملاقات نماید، اولین ملاقات عموماً با مراجعه خانواده و بستگان زندانی به زندان شروع می‌شود و پس از درخواست خانواده و یا مراتب ارسوی رئیس زندان و یا جانشین وی به اجرای احکام زندان جهت بررسی درخواست ارسال می‌گردد. اجرای احکام با بررسی پرونده زندانی و اطمینان از عدم منع قانونی ملاقات و ممنوع الملاقات بودن، مراتب را به واحد ملاقات زندان جهت اجرا برابر مقررات مربوط ارسال می‌داد.

۲-۶-۷. ملاقات حضوری

هر زندانی متاهل در صورت درخواست کتبی خود و یا همسرش به رئیس زندان مراتب ارسوی رئیس به اجرای احکام ارجاع و پس از بررسی پرونده‌ی زندانی در صورت نداشتن منع قانونی و ممنوع الملاقات بودن مذکور با رعایت کلیه جوانب شرع و قانونی به واحد ملاقات ابلاغ و پس از آن زندانی می‌تواند با همسر خود به مدت تعیین شده ملاقات خصوصی ویژه داشته باشد روش‌های اعطای ملاقات نیز با رعایت شرایط مقرر در آئین نامه‌ی زندان‌ها اجرایی و سایر شرایط موجود در زندان بستگی دارد. در هر صورت رعایت مفاد آئین نامه در تمامی موارد ضروری می‌باشد و مسئولیت حسن اجرای قوانین و مقررات مربوط در اعطای مرخصی‌های مذکور بر عهده‌ی مسؤلان و کارشناسان اجرای احکام زندان‌هاست.

۷-۷. اجرای احکام در خصوص ازدواج زندانیان

دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه با همکاری گروه های پژوهشی حقوق شهروندی و حقوق بین الملل سلامت مرکز تحقیقات حقوق

NATIONAL CONFERENCE ON HEALTH PROMOTION & IT'S LEGAL & MEDICAL CHALLENGES

چنانچه زن و مرد زندانی خواستار ازدواج باشد مراتب به اجرای احکام زندان ارسال می شود تا در صورت نداشتن منع قانونی و پس از مکاتبات لازم با قضات پرونده ایشان و کسب مجوز و نیز پیگیری برای حضور دفتر در واحد احکام و با مددکاری، اقدامات لازم است خواهد گرفت و کلیه اقدامات افزون بر درج سوابق در پرونده زندانی به مراجع قضایی مربوطه نیز اعلام خواهد شد و ازدواج در زندان ممکن است بین زن و مرد که هر دو در زندان تحمل کیفر می کنند باشد که به ندرت چنین موردی پیش می آید و نیز ممکن است همانند اکثر موارد ازدواج توسط زندانی زن و مرد یا مردی آزاد و غیره زندانی صورت گیرد.

نتیجه گیری

در پایان این گفتار این نکته را بی فایده نمی دانیم که اصولاً سیاست جایگزینی ایجاب می کند که ابزارهای اجرایی آن نیز برخوردار از یک میزان کارایی و بدون اینکه از تأثیر یکدیگر بکاهند در یک جهت هدایت شده باشند. برای مثال اگر هدف قانونگذار این باشد که حتی المثل دور از اجرای حبس های کوتاه مدت ممانعت به عمل آورد در وضع قوانین کیفری و تعیین مجازات خود باید به این اصل وفادار باشد و اگر مثلاً در مواردیکه جزای نقدی با یکدیگر تعزیرات همراه است جزای نقدی قابل تعلیق نباشد و به هر قیمت وصول شود، دادن اختیار مطلق تبدیل آن به دادگاهها خلاف مقصود است. اما نکته مهمی که نباید از یاد برد این است که هدف از زندان و این مجازات تنها محروم کردن شخص از رابطه و تعامل با محیط اطراف خودش نمی باشد بلکه هدفی والاتر از این، یعنی اصلاح و تربیت فرد دنبال می شود پس اقداماتی که در این زمینه صورت می گیرد باید متناسب با این هدف باشد و اگر با آن هیچ سنخیتی نداشته باشد باید حذف و یا پیدا کند.

پس مسائلی که در رابطه با زندان یا زندانی نقش ایفای کنند دارای اهمیت بوده و باید بررسی شود مثلاً نمی توان فردی را در زندان که امکانات مناسبی ندارد محبوس کرد و علاوه بر صدماتی که بر فرد وارد می کنیم خانواده وی را نیز متلاشی و به اجتماع به جای سود رساندن، ضرر دو چندان وارد کنیم. بلکه باید با مطالعه و اقدامات سنجیده شرایط را به گونه ای فراهم کنیم که شرایط اصلاح برای فرد زندانی فراهم آمده و خانواده وی نیز حفظ شده و فرد پس از گذراندن دوران محکومیت بتواند وارد جامعه شده و توسط جامعه پذیرش شود، نه اینکه طرد شده و به عضو فاسدی برای همیشه گردد. و بنا بر اصل عدالت حفظ امنیت اجتماعی و رعایت حقوق شاکی و متهم قضایی امری واجب می باشد. از دید جرایم و توسعه عناوین مجرمانه و مقررات مرتبط به امور کیفری منجر به تجاوزهایی علیه حقوق و شخصیت متهم نشده است، لذا برقراری تعادل بین لزوم تعقیب مجرم و رعایت و حقوق و حفظ کرامت انسانی متهم از واجبات دستگاه قضایی است.

بر پایه مبانی مخصوص موجود در فرهنگ غنی اسلامی، تعدیل میان این موارد در رویه قضایی امیرالمؤمنین (ع) به خوبی شکل گرفته است و تحقق همه جانبه عدالت یکی از مختصات عصر حکومت علوی به شمار می رود لذا شیوه های عملی ایشان در مصادیق و قضایی خارجی می توان اصول و قواعد حقیقی را انتزاع نمود که ضمن جلوگیری از تجاوز به امنیت اجتماعی به حفظ حقوق متهمان میانجامد. از جمله اصل برائت، تساوی در برابر قانون و دادگاه، ممنوعیت شکنجه، تجدید نظر خواهی. اهم این اصول در قوانین موضوعه و اسناد و فراملی که در حکم قانون عادی است و ایران به آن پیوسته مورد عنایت قرار گرفته است، لیکن معلق ماندن و عدم اجرای برخی از قوانین موجود از سویی، وجود خلأهای قانون از سوی دیگر، حقوق متهم را در برخی موضع مورد تعدی جدی قرار داده است. بر این اساس لازم است که در نظام قضایی اسلامی که بر پایه اندیشه علوی و فقهات جعفری شکل می گیرد، با تجدید نظر مبنایی، ضمن نظارت بر حسن اجرای قوانین موجود، و بر طرف نمودن خلأهای قانونی، حقوق متهم حمایت قرار گیرد.

منابع

۱. آبوت، و والاس، (۱۳۸۵). جامعه شناسی زنان، ترجمه: منیژه نجم عراقی، تهران: نشر نی.

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجان شرقی، مراغه، بلوار شهید درخشانی، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۱۳۲۵۵۸۸۳ - ۰۴۱۳۲۵۲۵۰۶ داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳

۲. آخوندی، محمود (۱۳۹۰)، آئین دادرسی کیفری، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ اسلامی.
۳. آشوری، محمد (۱۳۸۲)، جایگزینهای زندانیان مجازاتهای بینابین، نشر گرایش
۴. احمدوند، محمد علی، (۱۳۸۳)، اعتیاد (سبب شناسی و درمان آن)، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
۵. اردبیلی، محمد علی، (۱۳۸۲)، کمیته معاضدت قضائی ستاد مبارزه با مواد مخدر. تهران: نشر میزان.
۶. اردبیلی، محمد علی (۱۳۹۳)، حقوق جزای عمومی، جلد سوم، نشر میزان.
۷. استراوس، و کریبن، (۱۳۸۵). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای، ترجمه: ابراهیم افشار، تهران: نشر نی.
۸. انوشه، حسن و خداینده لو، غلامرضا (۱۳۹۱)، فارسی ناشنیده (فرهنگ واژه‌ها و اصطلاحات فارسی و فارسی شده کاربردی در افغانستان)، تهران، قطره. پیرس، بیرن؛
۹. دبلیو، جیمز. و مسر، اشمیت. (۱۳۹۴). جرم‌شناسی با رویکردی جامعه‌شناختی، بخش اول مبانی جرم‌شناسی، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
۱۰. جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۷) مبسوط در ترمینولوژی حقوق، کتابخانه گنج دانش.
۱۱. جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۱)، ترمینولوژی حقوق، چاپ دوازدهم، انتشارات گنج دانش.
۱۲. دانش، تاج زمان (۱۳۶۸)، حقوق زندانیان و علم زندان‌ها، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۳. زرگری، سید مهدی (۱۳۹۴)، قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ۶
۱۴. بی‌جا، گلبن. سروستانی، صدیق (۱۳۸۶). آسیب‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، تهران: انتشارات سمت.
۱۵. سلیمی، صادق (۱۳۹۲) چکیده حقوق جزای عمومی، چاپ سوم، انتشارات جاودانه جنگل
۱۶. شریفی، محسن، (۱۳۸۰)، ژرف نگری پیرامون مکانیسم تضمین‌کننده حقوق و آزادی‌های متهم، تهران، مجله حقوقی و قضایی دادگستری.
۱۷. شمس، علی (۱۳۸۴)، پژوهشی درباره زندانیان اسلامی، تهران، انتشارات راه تربیت.
۱۸. فلیک، اووه. (۱۳۹۱). درآمدی بر تحقیقات کیفی، ترجمه: هادی خلیلی، تهران: نشر نی.
۱۹. کرسول، جان. (۱۳۹۴). پویش کیفی و طرح پژوهش، انتخاب از میان پنج رویکرد (روایت پژوهی، پدیدارشناسی، نظریه داده‌بنیاد، قوم‌نگاری و مطالعه موردی)، ترجمه: حسین دانایی‌فرد و حسین کاظمی، تهران: انتشارات صفار.
۲۰. گافمن، اروینگ. (۱۳۸۶). داغ ننگ؛ چاره‌اندیشی برای هویت ضایع‌شده، ترجمه: مسعود کیانپور، تهران: مرکز.
۲۱. گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۶) بایسته‌های حقوق جزای عمومی، چاپ بیست و سوم، انتشارات میزان.
۲۲. گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۶) حقوق جزای عمومی ایران، چاپ پانزدهم، انتشارات دانشگاه تهران
۲۳. گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۳) محشای قانون مجازات اسلامی، چاپ سوم، انتشارات مجد
۲۴. محمدپور، احمد. (۱۳۸۹). روش در روش‌درباره روش ساخت معرفت در علوم انسانی، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
۲۵. مهری، حمید، (۱۳۹۶)، زندان و تأثیرات آن بر زندانی و مجرمان، کنفرانس سالانه پژوهش‌های حقوق قضایی.
۲۶. وائلی، احمد (۱۳۷۸)، احکام زندان در اسلام، ترجمه محمد حسن بکائی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی. مقالات:
۲۷. افراسیابی، علی. (۱۳۸۹). «امکان بازپذیری اجتماعی بزهکاران در بسترهای کیفری و پساکیفری موجود»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، س ۵، ش ۱۵، ص ۵۷-۳۴.
۲۸. ابراهیمی، شهرام. (۱۳۹۱). «بازپرووری عادلانه مجرمان»، نشریه آموزه‌های حقوق کیفری دانشگاه علوم اسلامی رضوی، س ۲، ش ۳، ص ۱۷۶-۱۵۱.

۲۹. سراج‌زاده، حسین. و نوربخش، افروز. (۱۳۸۷). «بررسی رابطه توسعه اقتصادی و اجتماعی با جرم زنان در ایران»، نشریه مطالعات زنان، س ۶، ش ۳، ص ۵۳-۳۱.
۳۰. صادقی فسایی، سهیلا. و میرحسینی، زهرا. (۱۳۹۳). «تحلیل جامعه‌شناختی روایت زنان از زندان، پس از آزادی»، مجله زن در توسعه و سیاست، د ۱۲، ش ۳، ص ۳۶۲-۳۴۲.
۳۱. نیازپور، امیرحسین. (۱۳۸۷). «محرومیت از حقوق اجتماعی در لایحه مجازات‌های اجتماعی جایگزین زندان، جلوه‌ای از کارکرد توان‌فرسای کیفرهای اجتماع‌محور»، مجله حقوقی دادگستری، دوره جدید، ش ۶۲، ص ۱۳۰-۱۱۳.

The Effect of Prison on the Mental & Psychological Health of Prisoners & Solutions to Deal with it

Maryam Shirian Nasl

Assistant Professor, Educational Department of Criminal Law & Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran (Corresponding Author)
maryam.shiriyani@yahoo.com

Akbar Heydarosh

M.A Student in Criminal Law & Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran
akhy.1370@gmail.com

Abstract

Background and purpose: In every society, conditions have been determined for determining intentional and unintentional punishments according to the law of that country, and prison is one of these ways. Although prison is one of the most severe punishments possible for a guilty person and some believe that prison can make the guilty person repent, but it must be acknowledged that this environment has many consequences for the guilty person and his family in the society. The prison environment is an environment that has unfortunate physical and mental consequences for the imprisoned person, unpreventable and in rare cases preventive injuries have caused this environment to become the most dangerous environment that the imprisoned people experience. The consequences of prison have a tremendous impact not only on the imprisoned person but also on other members of a family. Meanwhile, the soul and spirit of a criminal and his family members are the most affected.

Research method: In this research, which was written using the descriptive-analytical method, to examine the physical and psychological causes of prisoners that are caused by the prison environment.

Findings: Physical health is also one of the most ponderable issues that does not have the governorship level in the public place of the prison. In the same way, mental health is not safe enough. The existence of harmful effects that exist on prisoners and those around them after release makes a person unable to return to his former life, these effects have a great impact on his economic, social and personal life and in some cases are incurable.

Conclusion: In general, it can be said that the effectiveness of these injuries depends to a large extent on the individual and his efforts in this field, of course, the unavoidable effects of the environment can also be effective in this case to a large extent.

Key Words: Prison, Mental Health, Pathology, Psychological